

>>>

[Inkarnace, víra a její vztah k minulosti]

8001

14. 2. 68

Názor Visser 't Hooftův (*Universitas* 18/1963, str. 215): křesťanství je univerzální a výlučné; zakládá se na božím zjevení, a proto nemůže vstupovat v žádnou syntézu s lidskými myšlenkovými systémy. – Tu je vlastně problematizována myšlenka inkarnace. Ať se pokoušíme jakkoliv postihnout okolnost, že víra nevyplývá z ničeho daného, že je nutně zakotvena mimo daný svět (tedy i mimo dané myšlení), nemůžeme přehlédnout, že se musí uplatňovat právě v tomto světě (a tedy i v určitém myšlení). Nejde ovšem popravdě o žádnou „syntézu“, ale o realizaci, „vtělení“ určité nové struktury do kontextu, který je dán minulostí. Toto vtělení není možné bez minulosti a bez navázání na ni; ba dokonce se minulost stává teprve tím, čím vskutku „je“, teprve v tomto navázání a skrze ně. Každý nový čin, každá nová událost (a tou je každý čin víry, která je zakotvena mimo oblast daného) znamená tedy nutně (ze samé povahy věci) nejen popření, nýbrž zároveň potvrzení toho, co je dáno, co se už stalo. Nikoli tedy popření absolutní, nikoli potvrzení ve všem, nýbrž obojí zároveň – tedy rozdělení minulosti na to, co je potvrzeno, a na to, co je odmítnuto a rušeno.

680214

<<<

>>>

[Osnova k blíže neurčenému výkladu či textu]

8002

4. 3. 68

1. Svět bez člověka
2. Člověk v civilizaci
3. Svět vědy a společnost
4. Reflexe vědy; věda a filosofie
5. Co je člověk?
6. Ontologie a pojem praxe
7. Kauzalita a pojem akce
8. Odstup a přístup
9. Vnitřní a vnější
10. Struktura „vnitřního světa“
11. Objev budoucnosti
12. Pravda a skutečnost
13. Kritičnost a smysl filosofie

14. Nepředmětné myšlení a kritika metafyziky

15. Svět člověka

1. Svět bez člověka
2. Člověk a umění
3. Člověk v civilizaci
4. Člověk a příroda
5. Vnitřní a vnější
6. Odstup a přístup
7. Struktura „vnitřního světa“
8. Nepředmětnost ve skutečnosti a v myšlení
9. Pravda a skutečnost
10. Svět člověka

680304

<<<

>>>

[Tvář jako zkušenost (přípravné poznámky k článku)]

8003

6. 3. 68

Stane se v životě, že jedna zkušenost nám otevře porozumění pro celou řadu zkušeností jiných, které jsme až dosud nechápali a snad si je ani dost neuvědomovali. Stane se, že nějaká událost vrhne světlo na události jiné, na celou skutečnost – a my náhle porozumíme. Mám za to, že osudy časopisu *Tvář*...

Stává se, že jedna zkušenost nám otevře pochopení celé řady dalších, kterým jsme až dosud nerozuměli a snad si je ani dost neuvědomovali.

Stává se, že jedna zkušenost nám otevře cestu k pochopení celé řady dalších; jedna událost může vrhnout světlo na celou skutečnost. Osudy časopisu *Tvář* byly a dosud jsou takovou událostí; mohou osvětlit vývoj několika posledních let a vrhnout světlo i na dnešek právě tak, jako se samy ocitají v novém světle pohybem nedávných událostí.

680306

<<<

>>>

[Návrhy titulů pro edici Váhy v nakladatelství Mladá fronta]

8003

8. 3. 68

Návrhy pro edici MF:

1. Whitehead, *Science and the Modern World*
2. Jaspers, *Existenzphilosophie*
3. Krüger, *Abendländische Humanität*
- 4.

680308

<<<

>>>

Víra u Jasperse / Jaspers o víře

Na jednom místě (*PhG* 19 [– *Phil. Gl.*]) chápe Jaspers víru v nejširším smyslu jako přítomnost v polaritách (*Gegenwärtigsein in diesen Polaritäten*). Míjí tím polarity na všech úrovních toho „obepínajícího“ (*Umgreifendes*), jímž jsem (jako člověk), založené v roztržce subjektu a objektu: na rovině pobytu (*tubytí – Dasein*) je to polarita mezi vnitřním světem a osvětím, na rovině vědomí vůbec polarita mezi vědomím a předmětem, na rovině ducha polarita mezi idejí ve mně a mezi objektivní idejí přicházející vstříc z věcí a konečně na rovině existence polarita mezi existencí a transcendencí. Z tohoto místa zřetelně vysvítá, že místo víry není omezeno jen na poslední rovinu, totiž rovinu existence, která je vyhrazena člověku. Na jiném místě však čteme (*W*, 82), že víra je bezprostředností existence („*Die Unmittelbarkeit der Existenz ist der Glaube*“) a že se o ní rozhoduje v reflexi jejího radikálního zproblematizování, resp. postavení do otázky. O něco dále pak, že víra je dějinností existence před její transcendencí. Tu se naopak zdá, že místo víry je vyhrazeno rovině existence a tak omezeno na člověka. Tomu nasvědčuje i další místo, na němž Jaspers mluví o nerozlučnosti víry, z níž jsem přesvědčen, a obsahu víry, jež uchopuji; nerozlučnosti víry, kterou uskutečňuji, a víry, kterou si v tomto uskutečnění přivlastňuji – jinými slovy: *fides qua creditur* a *fides quae creditur*. Subjektivní a objektivní stránka víry tvoří ve smyslu tohoto místa celek (*PhG* 13n). Jak je z uvedených míst zřejmé, není tu u Jasperse vše zcela vyjasněno, a to dokonce ani v jediném díle (jako je právě *PhG*). Není pochyby, že tato nevyjasněnost má své zcela určité předpoklady, ale i důsledky (zejména pokud jde o pojetí vztahu „obepínajícího“ různých úrovní k transcendenci).

(Praha, 680513–1.)

(Přepis ze strojopisné karty.)

680513

<<<

>>>

[O uvádění do filosofie]

15. 8. 68

1. Úvod do filosofie není propedeutická disciplína, která by mohla vlastní filosofii předcházet. Do filosofie lze uvést jen tak, že už pěstujeme filosofii. Za druhé patří k nejhlubší podstatě filosofie, že se vztahuje k celku. Její cesta není od částí k celku, ale celek je od samého počátku na jejím zřeteli; filosofie se tak nevztahuje k celku jako sám celek, nýbrž každým svým krokem. Proto je možné začít s filosofií kdekoli; neexistují oddělené počátky filosofie, jimiž by bylo nutno projít, abychom později pronikli k jejímu jádru. Posléze je třeba zdůraznit, že neexistuje téma, o němž by nebylo možno něco říci z hlediska filosofie; naopak, filosofie je podstatně přítomna tam, kde jde o nejkonkrétnější situace a nejkonkrétnější problémy. Filosofie je tam, kde nevykládá sebe, nemluví o sobě, ale kde mluví o něčem jiném a zároveň sebe i toto jiné (nepředmětně) vztahuje k celku.

680815

<<<

>>>

Rozvrh a tematický postup kandidátské práce

9. IX. 68

I. Svět bez člověka:

- a) antický (již presokratovský) pokus o uchopení kořenů, resp. počátků; otázka po podstatě – „podle zvyku barva, podle zvyku sladké, podle zvyku kyselé, avšak ve skutečnosti atomy a prázdno“ (Démokritos, zl. B 125 z Galéna – Zl. 110)
- b) novověký princip zachování hmoty (a energie); kvantifikace a ztráta kvality; v podstatě se nic neděje; kvality a čas
- c) Vznik a zánik, změna, událost; integrovanost události; vztažnost k subjektu; přechod k otázce smyslu.

II.

680909

<<<

>>>

Sebepochopení a dějiny

9. IX. 68

1.

Náleží k podstatě dějin, že dnešní přítomnost není včerejším zítřkem ani zítřejším včerejškem. Nicméně nemůže být pochyb o tom, že zítřek právě tak jako včerešek patří konstitutivně k dnešku. Dnešek na minulost nejen vzpomíná, ale navazuje na ni, zpřítomňuje ji, činí ji znovu skutečností, i když je neskutečná (neboť už není). Bez dnešku by včerejšek nebyl včerejškem, nebyl by minulostí, ale pominul by jako včerejší dnešek. Teprve dnešní dnešek dovede změnit

včerejší dnešek v dnešní včerejšek. Dnešek se však vztahuje také k zítřku, předjímá jej, připravuje se do něho vstoupit, stát se jeho komponentou, jeho součástí, stát se v zítřku včerejškem. Žádný dnešek by se nemohl zrodit ze zítřku, kdyby nebylo včerejška, který k němu míří. Pouze ve vztahu k přítomnosti je minulost minulostí a budoucnost budoucností. Minulost a budoucnost jsou skutečně jen jako přítomná minulost a přítomná budoucnost. Aby se staly součástí přítomnosti, musí do ní být vtaženy; vtažením minulosti a budoucnosti do přítomnosti se přítomnost rozšiřuje a kvalifikuje. Čím víc minulosti a budoucnosti je přítomnost schopna do sebe vtáhnout, tím je rozlehlejší a bohatší. Přítomnost se upevňuje tím, co uchopí jako svou minulost a jako svou budoucnost. Uchopí je tak, že je učiní svými, že si je osvojí. Rozlehlou přítomnost lze postihnout mnohem obtížněji než přítomnost s malou minulostí a malou budoucností. Ohrožená přítomnost se brání nejen okamžikem, ale také a především svou minulostí a svou budoucností.

2.

Vzniká otázka, jakým způsobem je přítomnost schopna zpřítomňovat to, co odplynulo do minulosti; jinými slovy, jak se minulá přítomnost stává přítomnou minulostí. Co je vůbec základem časového uplývání? Kde se podstatně děje čas? Nepochybně je nutno chápat čas jako „reálné heterogenní dění“, nikoli tedy jako lešení či formu takového dění. Čas se děje tam, kde se děje změna. Proto je nutno analyzovat změnu. První otázka proto zní: jak je přítomná změna? Jak je tu?

Každé dění je zároveň změnou; kde není změna, tam není ani dění. Každá změna je však časově rozlehlá, má rozlehlou přítomnost. Čistě vnějšně je změna charakterizována dvojím vztahem: a) něco, co tu bylo, už tu není; b) je tu něco, co tu dosud nebylo. Ovšem v obojím případě je rozdíl mezi tím, co bylo, a tím, co je, nějak integrován a zpřítomněn. Něco (či někdo) je schopno překlenout onu propast mezi minulým jsoucím (či nejsoucím) a mezi přítomným nejsoucím (či jsoucím). To znamená, že v přítomném jsoucím je nějak zahrnuto ono minulé jsoucí, které bylo vystřídáno přítomným nejsoucím. Můžeme mluvit o tom, že přítomné jsoucí je schopno reagovat na to nejsoucí, které v minulosti bylo jsoucí. Nazvěme tedy onen vztah přítomného k minulému reakcí; přítomné nemůže reagovat na jiné, odlehlé přítomné, neboť k reakci je nutný volný prostor (v časovém i prostorovém smyslu). Naproti tomu lze reagovat jen na to, co je přítomno v témž čase, tedy co je v přísném smyslu současné. Současné je vše, co je přítomno nebo zpřítomněno v témž, společném čase. Garantem současnosti je nutně nějaký integrující moment či princip. Pronikavost a mohutnost integrujícího principu je základem a zárukou rozlehlosti a kvalitativní naplněnosti přítomné současnosti.

3.

Člověk může chápat sám sebe pouze v rámci pochopení světa; chápe tedy sebe ze světa. Na druhé straně však pochopení světa je možné pouze na základě praxe a praktických zkušeností se světem (resp. s věcmi); rozvrh praxe je však do značné míry určován akčním systémem člověka a vede proto k obrazu světa jakožto lidského světa. I tam, kde se člověk cílevědomě pokouší eliminovat subjektivnost tohoto přístupu, je jako subjekt stále v každém rozvrhu přítomen. Pokus pochopit sám sebe ze světa znamená proto vždy vposledu pochopit sám sebe z lidského

světa. Sebepochopení nemůže tedy nejít přes pochopení světa, ale již samo toto předmětné pochopení světa je realizovaným sebepochopením.

4.

Bylo již mnohokrát poukázáno na to, že lidské vědění (rozumí se pravé vědění) podstatně přesahuje okolnost, že něco víme, v onom základním aspektu vědění, jímž víme, že víme, a víme, co víme. Jinými slovy: každé vědění je jednak vztaženo k svému předmětu, ale zároveň také zcela specifickým, velmi pozoruhodným způsobem k sobě samému. Aby bylo vědění možné, musí se vedle vztahu k předmětu vztahovat také k sobě; vědění se musí vědět, musí si nejen sebe uvědomovat, ale musí také sebe chápat. Každé vědění je tedy vždy zároveň pochopením a uchopením sebe sama, je neseno interpretací toho, čím jest. Vědění tedy není pouze tu, nýbrž je vždy také autoreflexí, sebepochopením, sebeinterpretací. Co to však je taková interpretace sebe sama?

5.

Výrok „Poznej sebe!“ se připisuje jednomu z řeckých mudrců, totiž Cheilónovi (Chilónovi). (Viz *Zlomky*, s. 26.) V Platónově dialogu *Obrana Sókrata* mluví Sókratés o svém poslání „věnovat svůj život filosofii a zkoumání sebe sama i ostatních“ (str. 63). Tvrdý mluví o Apolinově hesle „*gnóthi seauton*“ (*Průvodce* 38). Rádl zmiňuje toto heslo jako příkaz Delfské věštírny (*DF I*, 145n.) a prudce je kritizuje.

680909

<<<

>>>

Dějiny (a) sebepochopení a pravda

19. IX. 68

1. Pochybnosti o významu sebepochopení
2. Filosofická tradice; Sókratés po odsouzení
3. Rádlůva kritika Sókrata
4. Dění a událost
5. Subjektivistický základ moderního objektivismu
6. Cesta do budoucnosti je otvírána pravdou
7. Co je v minulosti uzavřeno a ukončeno
8. Co z minulosti je zpřítomňováno
9. Interpretace, hermeneutika
10. Osobní integrita, linie, charakter
11. „Zachování duše“ a „ztráta duše“
12. Pravda vždy mívá k věcem, ale není jimi určena
13. Pravda o události, pravda o sobě
14. Sebepochopení a pravda

15. Rámec sebepochopení – pochopení světa
16. Základ pochopení světa – pochopení sebe
17. Pravda jako cesta ze subjektivity (uzavřenosti do „vlastního světa“)
18. Svoboda a budoucnost
19. Budoucnost bereme tomu, komu nedovolujeme svobodně reflektovat
20. Bez svobodné reflexe, usilující o pravdu, není svobodného, důstojného lidského života
21. Reflexí ovšem svoboda nekončí, nýbrž začíná
22. Sebecpochopení jako základ a počátek činu.

23. ad 2. a 3.: prorocká tradice – pochopení události vždy pouze v souvislosti se sebekritikou, poznáním vlastní viny jako předpokladem obratu a nového východiska¹

Xenofóntovy *Vzpomínky na Sókrata* (4. kniha, 2. kapitola, zvl. odd. č. 24 – „γνώθι σεαυτόν“ byl nápis na chrámu v Delfách (*Er. an Sokr.* 126)²

680919

<<<

¹ Ve strojopise „novému východisku“. – Pozn. red.

² Jde o rukopisnou poznámku na rubu listu s předchozí osnovou. – Pozn. red.